

ILMIY-METODIK ELEKTRON JURNAL
 НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ ЭЛЕКТРОННЫЙ ЖУРНАЛ
 SCIENTIFIC-METHODOLOGICAL ELECTRONIC JOURNAL

Til va adabiyot. uz

Bosh muharrir

Bahodir JOVLIYEV

Tahrir hay'ati:

Dilshod Kenjayev
 Nizomiddin Mahmudov
 Yorqinjon Odilov
 Jabbor Eshonqulov
 Baxtiyor Daniyarov
 Abdurahim Nosirov
 To'liqin Saydaliyev
 Barno Buranova
 Zulxumor Mirzayeva
 Qozoqboy Yo'ldoshev
 Salima Jumayeva
 Qayum Baymirov
 Manzar Abdulkayrov
 Alijon Safarov
 Madina Nuriddinova
 Latifa Xudayqulova
 Barno Kadirova
 Nargiza Mirzayeva

Axborot hamkorimiz:

Muharrirlar:

Lutfullo JO'RAYEV
 Bibimaryam RAXMONOVA
 Oydin SHUXRATOVA

Sahifalovchilar:

Akmal FARMONOV
 Gulnoza VALIYEVA

Tahririyat manzili:

100038, Toshkent shahri
 Matbuotchilar ko'chasi 32-uy.
 Telefon: (98) 121-74-16,
 (71) 233-03-10, (71) 233-03-45, (71) 233-03-67.
 e-mail: til_adabiyot@umail.uz
 veb-sayt: www.tilvaadabiyot.uz

M U N D A R I J A

TADQIQOT

Gulbahor Ashurova. Alisher Navoiy – estetik ideal shaxs timsoli	3
Sohiba Karimova. Shodmon Sulaymon nasrida tibbiy obrazlar	5
Atamuradov Sherzod. O'zbek va turk tillariga oid noverbal vositalarni ifoda etishdagi pragmatik to'siq	7
Shermamatova Shohista. Jahonotin Uvaysiyning «Ko'ngul dog' o'ldi, dog' o'ldi» radifli g'azalining darsliklardagi talqinlariga oid	9
Muyassar Saparniyazova. Neyming va ergonimika munosabati adabiy parallel janrining tasnifi	11
Teshayeva Gulnoza. Adabiy parallel janrining tasnifi	12
Jamoliddin Nurmuhammadov. Adabiy laboratoriyalarda "Book trailer" – kitob haqida hikoya qiluvchi qisqa videorolik tayyorlash amaliyoti	14
Komila Komiljonova. Erkin Vohidov devonida ishq-muhabbat mavzusi	17
Новвалль Рузметова. Особенности применения игровых методов в образовательном процессе юридических техникумов	19
Go'zal Ismailova. Mustaqil ta'lim olishda integratsion metodlarni takomillashtirish	22
Xolida Mirzayeva. Xalq ta'limi xodimlarining kommunikativ kompetensiyasini takomillashtirish – pedagogik muammo sifatida	24
Maxfuza Abdalimova. Adabiy tafakkur yangilanishining falsafiy-estetik asoslari	26
Latofat Mirzajonova. O'zbek tilshunosligida fe'l semantikasi tadqiqi ..	27
Nodir Rahmatullayev. Mifopoetik lisoniy xotiraga doir ayrim mulohazalar	30
Yodgorbek Xudayberganov. Komil Avazning "Ogahiy" dramasi Feruz siymosi	31
Matnazar Abdulhakim ijodida Shekspirona mahorat	33
Nigoraxon Ro'zibayeva. Qarama-qarshi ma'noli til va nutq birliklari	35
Yodgorbek Xudayberganov. Sa'dulla Siyoyevning "Avaz" romanida Avaz O'tar obrazi talqini	37
Marjona Tilovova. Chet tillarni o'qitishda loyiha metodining ahamiyati va dolzarbligi	39
Intizor Jumaniyazova. Mumtoz asarlarni o'qitishda interfaol usullardan foydalanish	42
Bobir Sulaymonov. "O'zbek tilining izohli lug'ati" da ko'p ma'noli so'zlar talqini	45
Zuhra Maxmudova. Lexical-semantic study of the verbs "Yig'i" in english and uzbek languages	47

Ergonimlar korxonasi, tashkilot, firma, tadbirkorlik faoliyati obyektlari, iste'mol tovarlarini shunchaki nomlash vazifasini bajarmaydi, balki faoliyat turidan ko'zlangan maqsad, ishlab chiqarilgan mahsulotning tabiiy xususiyati haqida birlamchi ma'lumotlarni ham tashiydi.

Ergonimlar korxonasi, tashkilotlar o'rtasida, tadbirkor, uning mahsuloti va iste'molchi o'rtasida kommunikativ aloqa o'rnatish vazifasini bajaradi. Shu bilan birga, iste'molchiga hissiy ta'sir ko'rsatish, uni o'ziga jalb qilish vazifasini bajaradi.

Ergonimlar korxonasi, tashkilot, firma, tadbirkorlik faoliyati obyektlariga, iste'mol tovarlari hamda faoliyat egalari, ular ishlab chiqargan tovarlarga berilgan baho hisoblanadi.

V.S.Yelistratov, P.A. Pimenovlarning fikricha, tilshunoslikda qo'llanilayotgan *neym* va *ergonim* terminlari asosida neyming va ergonimika fanlari o'rtasiga shartli tenglik belgisini qo'yish mumkin. Ergonimlar neyming sohasida yaratiladigan birliklardan farqli tarzda ijtimoiy, siyosiy, iqtisodiy, ma'naviy-ma'rifiy sohalarda faoliyat yurituvchi turli obyektlar, ishlab chiqarilgan mahsulotlar nomini anglatadi. Ergonimlarning nomlanayotgan obyektning dunyo miqyosida raqobatbardosh bo'lishini ta'minlashi, tijoriy maqsadlar uchun xizmat qilishi har doim ham shart emas. Mana shu nuqtada neyming sohasida yaratilgan nomlar va ergonimika birliklari bir-biridan ajraladi. Ergonimlar neyming sohasida yaratilgan birliklarni ham qamrab oladi. *Neyming sohasida neym, onomastikada esa ergonim terminlari qo'llaniladi.*

Anglashiladiki, ergonimlarni o'rganuvchi ergonimika va marketologiyaning neyming sohasida o'zaro aloqadorlik mavjud.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Bu haqida qarang: Lutfullaeva D., Saparniyazova M. Ўзбек тилида ном яратишнинг лингвистик асослари // Илм сарчашмалари. –Урганч, 2019. – №11. – Б.55.
2. Земскова С.В. Лексико-семантический и словообразовательный анализ эргонимов г. Тольятти Самарской области Российской Федерации: Автореф. дисс. ... канд. филол. наук. – М.: РУДН, 1996; Беспалова А.В. Принципы и способы номинации в английской эргонимии // Номинация в ономастике. – Свердловск: Изд-во УрГУ, 1991; Голомидова М.В. Искусственная номинация в русской ономастике: Дисс. ... д-ра филол. наук. – Екатеринбург: УрГУ, 1998.
3. Теоретические аспекты нейминга // <https://mylektsii.ru/6-11117.html>
4. Елистратов В.С., Пименов П.А. Нейминг: искусство называть. – М.: Омега-Л, 2014. – С.111.
5. Lutfullaeva D., Saparniyazova M. The Main Directions of Naming Model // International Journal of Social Science And Human Research. – USA, 2021. – №4. – P.385-388. (Impact Factor: 5.60). <https://ijsshr.in/v4i3/Doc/19.pdf>

Gulnoza Teshayeva,

Buxoro davlat universiteti

Adabiyotshunoslik (o'zbek adabiyoti) mutaxassisligi

2-bosqich magistranti

ADABIY PARALLEL JANRNING TASNIFI

Annotatsiya. Adabiy tanqidning mustaqil janri bo'lgan adabiy parallel adabiyotni rivojlantirishda, adabiy jarayonni faollashtirishda katta ahamiyatga ega. Ushbu maqolada adabiy parallel janri ilk bor ilmiy jihatdan tasnif qilingan, uning ichki turlari aniqlangan.

Kalit so'zlar: janr tasnifi, tarixiy-biografik adabiy parallel, ilmiy-nazariy adabiy parallel, ijodkor biografiyasi, biografik metod, adabiy oqim, yo'nalishlar, adabiy jarayonlar.

Annotation. Literary parallel, as an independent genre of literary criticism, has great importance in the development of literature, the activation of the literary process. In this article, for the first time, a literary parallel genre is scientifically classified, its internal types are determined.

Keywords: genre classification, historical and biographical literary parallel, scientific and theoretical literary parallel, biography of the creator, biographical method, literary current, trends, literary processes.

Аннотация: Литературная параллель, являясь самостоятельным жанром литературной критики, имеет большое значение в развитии литературы, активизации литературного процесса. В этой статье впервые научно классифицирован литературный параллельный жанр, определены его внутренние виды.

Ключевые слова: жанровая классификация, историко-биографическая литературная параллель, научно-теоретическая литературная параллель, биография создателя, биографический метод, литературное течение, направления, литературные процессы.

Jahon adabiyotshunosligida adabiy tanqidchilik janrlari alohida bir tizim sifatida adabiy jarayonda, adabiyot taraqqiyotida muhim o'rin tutadi, jumladan, o'zbek adabiy tanqidchiligida ham. Rus adabiyotshunosligida adabiy tanqid janrlari muammosini birinchi bo'lib o'rgangan L.P. Grossman ularni uch xil tasnif qilgan edi. Uchinchi

tasnifda obyektning qamrab olish kengligi va darajasi bo'yicha adabiy portret, obzor, taqriz, parallel, monografiya kabi janrlar kiritilgan¹. Adabiy parallel obyektning qamrab olish kengligi bo'yicha qator imkoniyatlarga ega. Janrning imkoniyatlarini aniq chegaralab, belgilab qo'yish uning imkoniyatlarini, qirralarini ma'lum darajada cheklab qo'yadi va janr xususiyatlarini, mohiyatini to'la ochishga to'sqinlik qiladi. Ayni damda, adabiy parallelning ham puxta va tugal ilmiy nazariyasini ishlab chiqish, birinchi navbatda juda qiyin, ikkinchidan janrning o'ziga xos xususiyatlarini to'liq ravishda namoyon qila olmasligi mumkin. Negaki, adabiyotshunoslikdan farqli ravishda tanqidda munaqqidning uslubi aniqroq ko'rinadi. Respublikamiz adabiyotshunosligi ilmiy tarixida dastlabki mufassil nashr bo'lmish "Adabiyot nazariyasi"ning II tomida: "shuni doimo esda tutish kerakki, hech bir jins va janr adabiy ijodda sof holda uchramaydi. Jinslar va janrlarning ma'lum darajada aralashganligi, qorishiligi adabiy ijodning xarakterli xususiyatidir"², deya qayd etilgan. Shu nuqtayi nazardan, adabiy parallel janrini ham tasnif qilish shartli amalga oshirildi.

O'zbek adabiy tanqidchiligida yaratilgan adabiy parallellarni xarakteri va mazmun-mohiyatiga ko'ra quyidagicha tasnif qilish mumkin:

Tarixiy-biografik adabiy parallel.

Ilmiy-nazariy adabiy parallel.

Tarixiy-biografik yondashuv adabiy tanqidchilikda ko'p foydalaniladigan yo'nalishlardan hisoblanib, bunda ijodkorning biografiyasi, yaratgan asarlarini yozuvchi yashagan zamon va sharoit bilan uyg'unlikda tasvirlash vazifasi tanqidchi oldida turadi. Mazkur yondashuv XIX asrdan boshlab G'arb tanqidchiligida qo'llana boshlandi. Sh. Sent-Byov, A. Veselovskiy, A. Morua, G. Vinokur, B. Kedrov, M. Yaroshevskiy kabi olimlar faoliyatlarida mazkur yondashuvni keng qo'llaganlar. Tarixiy-biografik yondashuvda ijod jarayonini alohida yo'sinda tahlil etiluvchi barcha tadqiqotlarda yozuvchi hayotini tasvirlaydi. Sh. Sent-Byov yozadi: "Adabiy tanqid sohasida va adabiyot tarixida buyuk odamlar biografiyasi kabi yurakka yaqin, go'zalroq, ibratliroq narsa kamdan-kam uchraydi"³. Uning ta'kidlashicha, biografiya muallif hayot yo'lining shunchaki bayoni emas. Haqiqiy biografik tadqiqot yuzaga kelishi uchun tadqiqotchi ijodkor "ruhiyatiga kirishi", "uni turli qirralarini ko'rsata bilishi, bu insonni harakat qilishiga, gapirishga, nafas olishiga majbur etishi", "eng muhimi, uni oila davrasida, o'ziga xos odatlari bilan tasavvur eta olishi lozim, negaki, buyuk odamlar ham oddiy odamlar singari mayda-chuyda tashvishlardan xoli bo'lmaydilar"⁴. Tarixiy-biografik usulda ijodkor hayot yo'liga munosabat ko'lamu muhim rol o'ynaydi.

Tarixiy-biografik adabiy parallel janrida qiyoslanuvchi obyekt sifatida ijodkor biografiyasi turadi. Ammo bunda ijodkor biografiyasidan faqat axborot berish sifatida foydalanmaydi, balki ijodkor biografiyasidan asarlarning mazmun-mohiyatini to'liqroq ochishga harakat qiladi. Shuningdek, ijodkor hayoti va faoliyatini atroficha qamrab olishga qaratiladi. Biografik adabiy parallel namunasi sifatida qadimgi yunon faylasufi va yozuvchisi Plutarxning "Qiyosiy hayotnomalar" tarixiy-biografik asarini keltirish mumkin. Mazkur asarda mashhur yunon, rimlik davlat va siyosiy arboblari, notiq va ijodkorlarning hayot yo'li, xulq-atvori, turmush tarzi qiyosiy usulda yoritilgan. Bizgacha 46 muvoziy va 4 alohida hayotnoma yetib kelgan.

Bundan tashqari, adabiyotshunos Muhammadjon Xolbekovning "Shekspir va Marlo" maqolasida⁵ ikki buyuk ingliz dramaturglarining hayot va ijod yo'llari qiyosiy hamda biografik metod orqali tahlil qilingan. Yana bir jihati, bu xildagi adabiy parallellarda biografik metoddan keng foydalanilishidir.

Olim Qaydibek Seydanovning "Navoiy va Abay"⁶ maqolasida ham ikki ijodkor shaxsiyatiga oid mushtarak jihatlari tahlil qilinadi. Xususan, ikkala ijodkorning ham davlat lavozimida ishlagani, o'z faoliyati davomida adolat, xalq g'amini yeyishi va bularning ular she'riyatida aks etishi, axloqiy-didaktik qarashlaridagi mushtaraklik tahlil qilingan. Navoiyning hokim sifatida Astrobodni obod qilish, xalq ahvolini yaxshilash borasidagi sa'y-harakatlari va Abayning Semipalatinsk o'lkasida yashovchi qozoqlar uchun 60 moddadan iborat qonun loyihasini tuzib xalq orasida joriy qilishi misol sifatida keltiriladi. Abayning "Saddi Iskandariy" dostoni asosida "Iskandar" dostonini yozishi ham adabiy ta'sir natijasidir. Ammo ikkala dostonning ham bir qancha farqli o'rinlari borligi misollar orqali tahlil qilingan. Ushbu maqolaning o'ziga xos xususiyati shundaki, ikki ijodkor hayoti va ijodining farqli tomonlari mushtarak jihatlari bilan qorishib ketgan. Biroq "Navoiy va Abay" maqolasini adabiy parallel sifatida tahlil qilish mumkin.

Ilmiy-nazariy adabiy parallellarda ilmiy tahlil, o'rganilayotgan adabiyot namunalariga adabiyotning nazariy qonun-qoidalarini nuqtayi nazaridan yondashish, ilmiy-nazariy umumlashmalar chiqarish xususiyatlari yaqqol ko'zga tashlanadi, adabiy jarayonning muayyan qismi, adiblar faoliyati, milliy yoki jahoniy adabiyot taraqqiyoti, uning ma'lum tadrijiy bosqichlarini ilmiy-estetik masalalar doirasida o'rganadi, zarur xulosalar chiqarib, muammoni yechish usullari ishlab chiqiladi yoxud yechimga olib boruvchi yo'l tanlanadi. To'g'ri, adabiy parallelning barcha turlarida ham ilmiy-nazariy tahlil va umumlashmalar chiqarish xususiyati yetakchi o'rin tutadi, ammo biografik adabiy parallellarda, asosan, ijodkor hayot yo'liga katta e'tibor qaratiladi, adabiy tur va janrlar tahliligiga bag'ishlangan adabiy parallellarda esa janrlar tadriji asosida ilmiy-nazariy xulosalar chiqariladi.

O'z navbatida, ilmiy-nazariy adabiy parallel janri o'rganish objekti sifatida quyidagilarni qamrab olishi mumkin:

1. Ijodiy metod, adabiy oqim, yo'nalishlar, adabiy jarayonlar.

2. Adabiy tur va janrlar.
3. Adib uslubi, g'oyalari.

O'zbek adabiyotshunosligida adabiy parallel janrini ilmiy jihatdan tadqiq etish adabiy tanqid bilan bir qatorda qiyosiy adabiyotshunoslik sohasining ham rivojida muhim ahamiyatga ega. Adabiy - tanqidiy janrlarning barchasi kabi adabiy parallelda ham ilmiy muammoni keng va ishonarli yoritilishi, munaqqidning individual qarashi va uslubi, jahon adabiyotshunosligidagi yangi nazariyalardan voqifligi muhim ahamiyat kasb etadi. Yuqoridagi tasnifdan adabiy jarayonda janrning turli ichki xillari rivoj topayotganligi yaqqol ko'rinadi. Demak, parallel ham adabiyot rivojida boshqa janrlar singari muhim o'rin tutadi, uni monografik yo'sinda tadqiq etish muhim vazifalardan biri bo'lib qoladi.

¹Egorov B. O masterstve literaturnoy kritiki: janry, kompozitsiya, styl'. — Leningrad : Sov. Pisatel', Leningradskoe otd-nie, 1980. — S.-14.

²Adabiyet nazariyasi. Ikki tomlik. II tom. — Toshkent: Fan, 1979. — B.-306.

³Adabiy tanqid: bugun va ertaga (davra suxbati) (2015) - www.ziyouz.uz

⁴<https://fayllar.org/oquv-islari-boyicha-prorektor-a-soleyev---2021-yil-v2.html?page=15>

⁵Holbekov M. Shexspir va Marlo. //Sharq yulduzi, 2008, 1- son.

⁶Seydanoq Q. Navoiy va Abay. //Sharq yulduzi, 2015, 8- son.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Adabiyet nazariyasi. Ikki tomlik. II tom. — Toshkent: Fan, 1979. 306-bet.
2. Adabiy tanqid: bugun va ertaga (davra suxbati) (2015) - www.ziyouz.uz.
3. Davlatov O. "Mis otlik" dan "Jez otlik" qacha. //Sharq yulduzi, 2014, 1- son.
4. Egorov B. O masterstve literaturnoy kritiki: janry, kompozitsiya, styl'. — Leningrad: Sov. Pisatel', Leningradskoe otd-nie, 1980.
5. Holbekov M. Shexspir va Marlo. //Sharq yulduzi, 2008, 1- son.
6. Seydanoq Q. Navoiy va Abay. //Sharq yulduzi, 2015, 8- son.
7. Mamadaliyeva Z. Navoiy va Sofokl // Jahon adabiyoti, 2014, 2-son.
8. O'zbek sovet adabiy tanqidi tarixi. Ikki tomlik. 1- va 2- tom. — Toshkent: Fan, 1987. — 2-tom.

Jamoliddin Nurmuhhammadov,

*MMTV huzuridagi Ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasalari agentligi bosh mutaxassisi,
ToshDO'TAU erkin tadqiqotchisi*

ADABIY LABORATORIYALARDA "BOOK TRAILER" – KITOB HAQIDA HIKOYA QILUVCHI QISQA VIDEOROLIK TAYYORLASH AMALIYOTI

Annotatsiya: Maqolada 10–11-sinflar o'quvchilarining ijodiy-intellektual imkoniyatlarini oshirishda adabiy laboratoriyalarda kitob haqida hikoya qiluvchi qisqa videorolik tayyorlash amaliyoti xususida so'z boradi. "Book trailer", ya'ni kitob treylerini yaratish uchun amalga oshiriladigan ishlar qadamma qadam keltirib o'tilgan. Kitob treylerlari uchun asosiy talablar ko'rsatib o'tilgan.

Kalit so'zlar: adabiy laboratoriya, 10-11-sinf, book trailer, kitob treyleri, videorolik, fragment, illyustratsiya, so'rovnom, Google forma, Quizzes dasturi.

Annotation: The article talks about the practice of making a short video about a book in literary laboratories to increase the creative-intellectual capabilities of 10-11 graders. The steps to be taken to create a "book trailer" are described step by step. The main requirements for book trailers are indicated.

Keywords: literary laboratory, 10-11th grade, book trailer, book trailer, video clip, fragment, illustration, questionnaire, Google form, Quizzes program.

"Ta'lim to'g'risida"gi Qonunning 9-moddasiga ko'ra, 10-11-sinflar umumiy o'rta ta'lim (I — XI sinflar) ning "o'rta ta'lim" bosqichiga to'g'ri keladi.

O'rta ta'lim o'quv dasturiga muvofiq ta'lim oluvchilar tomonidan zarur bilim, malaka va ko'nikmalar o'zlashtirilishini, shuningdek ta'limning keyingi turi tanlanishini hamda yuqori malaka talab qilinmaydigan kasblar egallanishini ta'minlaydi¹.

Milliy o'quv dasturiga ko'ra 10-11-sinflar izchil kurs sifatida tashkil qilinishi ko'zda tutilgan bo'lib, darsliklarda "badiiy asarlar davrlar bo'yicha, xronologik tartibda joylashtirildi. Bunda har bir davr uchun obzor (o'rganilayotgan